

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

AB'nin resmi istatistik kurumu Eurostat'ın verilerine göre, Avrupa'dan Türkiye'ye yapılan atık ihracatı son 20 yılda yaklaşık üç kat arttı. Türkiye, 2021'de 14,7 milyon tonluk çöp ithal ederek 2004'teki ithalatını üçe katladı. Böylece AB'nin en çok çöplerini yolladığı ülkeler arasında açık ara farkla lider oldu. Türkiye 2020 ve 2021 yıllarındaki liderliğini 2022'de de korudu ve 12,4 milyon tonluk hacimle AB toplam atık ihracatının %39'unu aldı. İkinci en büyük varış noktası 3,5 milyon ton atık alan Hindistan olurken, onu 2 milyon tonla Birleşik Krallık, 1,6 milyon tonla İsviçre, 1,6 milyon tonla Norveç, 1,6 milyon tonla Mısır takip etti. AB'nin ihracatında türlerine göre büyük ağırlığı hurda metal (demir ve çelik atıkları) oluşturuyor. 2022'de AB 17,8 milyon ton hurda metal ihraç etti ve bu, yapılan tüm atık ihracatının %55'ini oluşturdu. İhraç edilen hurda metalin yaklaşık üçte ikisine (%60) karşılık gelen 10,7 milyon tonu alan ülke ise Türkiye oldu. Veriler Türkiye'nin metal atık ithalatında artış olduğunu gösteriyor.¹

Türkiye'de 2022 yılında 7 milyon 185 bin tonu poliolefin ve 1 milyon 247 bin tonu mühendislik plastiği olmak üzere toplam 8 milyon 432 bin ton plastik hammadde ithalatı gerçekleşti. 2022 yılında 1 milyon 531 bin tonu poliolefin ve 460 bin tonu mühendislik plastiği olmak üzere toplam 1 milyon 991 bin ton plastik hammadde ihraç edildi. 2022 yılında toplam yurt içi plastik hammadde tüketimi 7 milyon 455 bin ton olup bunun 7 milyon 151 bin tonu poliolefin ve 305 bin tonu mühendislik plastikleridir.²

Mart 2022'de Birleşmiş Milletler Çevre Kurulu (UNEA) toplantısı sonucunda çıkan kararla, plastik kirliliğinin tüm yaşam döngüsünü ele alan yasal olarak bağlayıcı Küresel Plastik Antlaşması için Hükümetlerarası Uluslararası Müzakereler (INC) süreci başladı. Müzakereler sonucunda BM Eylül 2022'de taslak anlaşma metnini yayımladı. Müzakere süreci devam eden anlaşmanın 2024 yılı sonunda tamamlanması planlanıyor. Bu anlaşma ile dünya genelinde plastik kirliliğinin azaltılması amaçlanıyor. Anlaşmanın temel hedeflerinden biri tek kullanımlık plastiklerin terk edilerek yerini yeniden dolum ve yeniden kullanım alternatiflerinin alması. Nitekim Avrupa'da 3 Temmuz 2021 itibarıyla tek kullanımlık plastiklerin kullanımı (plastik tabak, bardak, çatal, pipet ile beyaz plastik köpükten yapılmış yiyecek ve içecek kutuları gibi) yasaklanmıştı.³ Artık plastik üretimi her 15-20 yılda bir ikiye katlanıyor ve bununla birlikte, hammadde tedarikinden nihai bertarafa ve çevresel emisyonlara kadar plastik yaşam döngüsünün her aşamasında kirlilik var.

Bununla birlikte Türkiye'de tek kullanımlık plastik üretimi ve kullanımı hâlâ devam ediyor. Yapılan bilimsel araştırmalar Türkiye'nin Akdeniz'in en kirli sahillerine sahip ve Akdeniz ile Karadeniz'e de en fazla plastik çöp döken ülke konumunda olduğunu ortaya koyuyor. Bunun yanında atık yönetim alt yapısı neredeyse hiç kurulmamış düzeyde. Ayrıca Avrupa'dan en çok plastik çöp ithal etmenin yanında en çok plastik üreten ikinci ülke konumundayız.⁴

Bu bağlamda, ülkenin "atık yönetememe" sorununun ortaya konulması, mevcut koşullarda ortaya çıkan sorunların tespiti son derece önemli hale gelmiştir. İvedilikle ulusal mevzuat ve

¹ BBC News Türkçe, "Türkiye'nin hurda metal ithalatı artıyor", <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-61577828> (erişim: 15.03.2024).

² UNDP, *Plastics in Turkey*, <https://www.undp.org/tr/turkiye/publications/turkiyede-plastik-sektorune-bakis>

³ <https://tr.euronews.com/2021/07/03/ab-de-tek-kullan-m-plastikler-yasag-baslad-5-maddede-bilinmesi-gerekenler>

⁴ <https://yesilgazete.org/kuresel-plastik-anlasmasi-icin-muzakereler-basladi-turkiye-ne-yapacak/>

taraf olunan uluslararası anlaşmalar ekseninde bir yol haritasının belirlenerek, Küresel Plastik Anlaşması ve ilişkili müzakereler için konu ile ilgili doğrudan çalışanlarla birlikte kurulacak bir delegasyon oluşturularak bağlayıcı yasal/kurumsal düzenlemelerin yapılmasına dönük bir siyasal stratejinin oluşturulması gerekmektedir. Belirttiğimiz bu sorunların araştırılması ve ilgili çalışmaların makro ölçekte ilgili kurum ve kuruluşları kapsayacak şekilde bir çalışmanın yürütülmesi, bu konuda merkezi hükümet ile yerel yönetimlere düşen yetki ve sorumlulukların yeniden belirlenmesi, “sıfır atık” hedefi doğrultusunda bir Eylem Planının hayata geçirilmesi için Anayasa’nın 98. ve TBMM İç Tüzüğü’nün 104 ve 105. maddeleri uyarınca Meclis Araştırması açılmasını talep ve teklif ederim.

Saygılarımla.

Doç. Dr. Gökhan GÜNAYDIN

İstanbul Milletvekili

CHP Grup Başkanvekili

GEREKCE

TÜİK'in 2022 yılına ilişkin açıkladığı atık istatistikleri de çarpıcı verileri ortaya koyuyor.⁵ Türkiye'de imalat sanayi, maden işletmeleri, termik santraller, OSB ve hane halklarında 29,4 milyon tonu tehlikeli olmak üzere toplam 109,2 milyon ton atık oluştu. İmalat sanayi iş yerlerinde 5,4 milyon tonu tehlikeli, toplam 28 milyon ton atık toplandı. Bu atığın %63,2'si satıldı veya lisanslı atık işleme tesislerine gönderildi, %14,5'i tesis bünyesinde geri kazanıldı, %13,5'i düzenli depolama tesislerine yönlendirildi, %3,3'ü iş yeri sahasında depolandı, %3,1'i belediye veya OSB yönetimleri tarafından toplandı, %2'si beraber yakma veya yakma tesislerine gönderildi, %0,3'ü dolgu malzemesi olarak kullanıldı veya doğaya yeniden kazandırıldı, %0,1'i ise diğer yöntemlerle bertaraf edildi.

Maden işletmelerinde dekapaj malzemesi/pasa hariç 26,3 milyon ton atık oluştu. Dekapaj malzemesi/pasa dahil oluşan toplam 860,6 milyon ton atığın %99,99'u mineral atıklardan meydana geldi. Toplam atığın %76,1'i pasa sahalarında, atık barajlarında veya düzenli depolama tesislerinde bertaraf edildi, %20,9'u ocak içine geri dolduruldu, %3'ü ise diğer yöntemlerle geri kazanıldı ya da bertaraf edildi.

Termik santrallerde 10,5 bin tonu tehlikeli olmak üzere toplam 27,8 milyon ton atık oluştu. Toplam tehlikesiz atığın %82,6'sını kül ve cüruf atıkları, %17,4'ünü diğer atıklar oluşturdu. Toplam atığın %87,9'u kül dağı ve kül barajında veya düzenli depolama tesislerinde bertaraf edilirken %11,4'ü lisanslı tesislere gönderildi veya maden/taş ocaklarının geri doldurulmasında kullanıldı, %0,7'si ise diğer yöntemlerle bertaraf edildi.

OSB müdürlüklerinin altyapı hizmetleri, atık su arıtımı ve benzeri idari faaliyetleri sonucu 127 bin tonu tehlikeli olmak üzere 323 bin ton atık ortaya çıktı. Bu atığın 8 bin tonu OSB bünyesinde geri kazanıldı veya geçici depolandı, 243 bin tonu OSB dışında geri kazanıldı, 72 bin tonunun ise OSB bünyesinde veya dışında bertarafı sağlandı. Bertarafı yapılan atıkların %63,4'ü düzenli depolama tesislerinde, %21,1'i belediye/OSB çöplüklerinde, %15,5'i ise diğer yöntemlerle elde edildi.

Toplam 1391 belediyenin 1389'unda atık hizmeti verildiği görüldü. Bu hizmetin sunulduğu belediyelerde toplanan 30,3 milyon ton atığın yüzde 85,9'u atık işleme tesislerine, yüzde 13,5'i belediye çöplüklerine gönderilirken yüzde 0,6'sı açıkta yakılarak, gömülerek, dereye veya araziye dökülerek bertaraf edildi. Belediyelerde toplanan kişi başı günlük ortalama atık miktarı 1,03 kilogram olarak hesaplandı. Belediyeler tarafından işletilen atık su arıtma tesislerinde 348 bin ton (kuru madde bazında) atık su arıtma çamuru oluştuğu tespit edildi. Atık bertaraf ve geri kazanım tesislerinde işlenen 133,2 milyon ton atığın 81,4 milyon tonu bertaraf edildi ve 51,7 milyon tonu geri kazanıldı.

Düzenli depolama tesislerinde 81 milyon ton ve yakma tesislerinde 450 bin ton atığın bertarafı sağlandı. Atık geri kazanım lisansı olan beraber yakma tesislerinde 3,2 milyon ton atık yakılarak enerji elde edildi. Kompost tesislerinde 120 bin ton atık geri kazanılırken, diğer geri tesislerde ise toplam 48,5 milyon ton metal, plastik, kağıt, mineral gibi atık oluştu.

⁵ <https://haberdairesi.com/guncel/tuik-acikladi-turkiyede-atik-sorunu-buyuyor-113442h>

Atık istatistikleri kapsamında, Türkiye'deki tüm belediyelerden, 50 ve üzeri çalışanı olan imalat sanayi işyerlerinden, kurulu gücü 100 megavat ve üzeri tüm faal termik santrallerden, altyapısı tamamlanmış tüm OSB müdürlüklerinden, Maden ve Petrol İşleri Genel Müdürlüğüne referans yıl için üretim beyan eden maden işletmelerinden, lisanslı veya geçici faaliyet belgeli tüm atık bertaraf ve geri kazanım tesisleriyle lisansı olmasa da belediyeler tarafından ya da belediyeler adına işletilen düzenli depolama, yakma ve kompost tesislerinden veri derleniyor.